

Tanınmış tədqiqatçı - alim, pedaqoq

Azərbaycan elminin, təhsilinin inkişafında xidmətləri olan alimlər arasında onun xüsusi yeri var. Ömrünün altmış ilini elm və təhsilə həsr edən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının haqqı üzvü, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, Əməkdar elm xadimi, professor Məhəmməd Mehdiyev Azərbaycan elminin inkişafına öz töhfələrini vermiş, elminizi dünya çapında layiqincə təmsil etmişdir.

Mehdiyev Məhəmməd Fərman oğlu 1941-ci il oktyabrın 2-də Azərbaycanın Laçın rayonunun Təzəkənd kəndində kolxozçu ailəsində dünyaya gəlmiş, 1951-ci ildə Ərdəşəvi kənd məktəbinin (yeddiillik) birinci sinfinə daxil olmuş, 1961-ci ildə isə Vağazın kənd orta məktəbini bitirib, Azərbaycan Dövlət Universitetinin mexanika-riyaziyyat fakültəsinə daxil olmuş və 1966-cı ildə oranı bitirmişdir. Həmin il o, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun aspiranturasına qəbul olunmuş və aspirantura hazırlığını Rostov Dövlət Universitetində akademik İ.I.Voroviçin rəhbərlik etdiyi Elastikiyyət nəzəriyyəsi kafedrasında keçmişdir.

1970-ci ildə təyinatla göndərilirdi Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunda kiçik elmi işçi vəzifəsində əmək fəaliyyətinə başlamış, 1975-ci ildə Rostov Dövlət Universitetində akademik İ.Voroviç professor Y.Ustinovun elmi rəhbərlikləri ilə "Асимптотический анализ деформированного состояния для канонических оболочек и круглой плиты переменной толщин" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmiş, 1976-cı ildə baş elmi işçi vəzifəsinə seçilmişdir.

1978-ci ildə Nazik divarlı konstruksiyalar şöbəsinə rəhbər təyin edilən alim 1985-1991-ci illərdə Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun nəzdində Xüsusi Konstruktör Bürosunda elmi işlər üzrə direktor müavini, 1991-2002-ci illərdə Bakı Dövlət Universitetinin Təbii riyaziyyat kafedrasının professoru, 2002-ci ildən Bakı Dövlət Universitetinin Təbii riyaziyyatın analizini riyazi üsulların kafedrasının müdiri və eyni zamanda 2008-ci ildən Təbii riyaziyyat və kibernetika fakültəsinin dekanı vəzifələrində çalışmışdır.

1975, 1976, 1981, 1983-cü illərdə M.Mehdiyevin aldığı elmi nəticələr

SSRİ EA-nın Baş elmi katibinin məruzəsində mühüm işlər sırasında qeyd olunmuşdur.

Məhəmməd Mehdiyev 1989-cu ildə Leningrad Dövlət Universitetində "Асимптотический анализ некторых пространственных задач теории упругости" dilya polix tel" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edərək fizika-riyaziyyat elmləri doktoru elmi dərəcəsinə almışdır. 1981-1985-ci illərdə "Örtük və lövhələr statistikası, rəqsi, dayanıqlığı" ümumitifaq elmi-tədqiqat proqramının rəhbərliyində bir olmuşdur.

Deformasiyalanan bərk cisim mexanikası sahəsində görkəmli müəllim olan M. Mehdiyev tərəfindən elastikiyyət nəzəriyyəsinə yeni "birincis haller" metodu işlənilib hazırlanmış, həmin metodu nəzəriyyə ilə örtük və lövhələr üçün elastikiyyət nəzəriyyəsinin üçüncü mərhələsindən ikioçluluq məsələyə keçid problemi öyrənilmiş, örtük və lövhələrin ümumi riyazi nəzəriyyəsi yaradılmış, bu dəqiq münasibətlər əsasında örtük və lövhələrin klassik nəzəriyyəsinin tətbiq olunma oblası müəyyən olunmuşdur.

Nazik divarlı konstruksiyalarda əvvəllər məlum olmayan yeni dinamik effekt kəşf olunmuş, xüsusi halda klassik elastikiyyət nəzəriyyəsinin Sen-Venan prinsipinin rəqsi təzyiqinin müəyyən qiymətləndirilməsinə doğru oldumadı isbat edilmişdir.

Alınmış dəqiq həllər əsasında M.Mehdiyev tərəfindən örtük və lövhələrin klassik nəzəriyyəsinə nəzərən daha dəqiq olan örtük və lövhələrin yeni tətbiqi nəzəriyyəsi verilmişdir. Deformasiyalanan bərk cisim mexanikası sahəsində aldığı fundamental nəticələrə yanaşı, onun tərəfindən verilmiş "birincis haller" metodu diferensial operatorların spektral nəzəriyyəsinə, diferensial tənliklərin asimptotik integrallama metodunda ciddi yenilikdir.

Son illərdə Məhəmməd müəllim

və onun tələbələri anizotropik örtüklərin ümumi nəzəriyyəsinə yaratmış nail olmuş bu nəzəriyyələr əsasında mövcud texniki nəzəriyyələrin tətbiq olunma oblasları müəyyən edilmişdir. Dəfələrlə örtük və lövhələr üzrə ümumitifaq konfranslarında, SSRİ mexaniklərinin qurultaylarında, seminarlarında elmi məruzələrlə çıxış edən M.Mehdiyev kosmik uçuş aparatlarının təkmilləşdirilməsində və yeni kosmik aparatların yaradılmasında icraçı, məsul icraçı, mövzu rəhbəri və "Energiya-Buran" sisteminə istifadə olunan daşıyıcı raketin möhkəmlilik məsələləri üzrə baş layihə konstruktoru olmuşdur. Kosmik uçuş aparatlarının real şəraitə yaxın şərhlərdə sınağı üçün nəzərdə tutulmuş sınaq stendinin müəlliflərindən biri olmuş, həmçinin respublikanın bir çox sənaye obyektlərinin sifarişləri yerinə yetirmişdir.

Onun müəllifliyində bir olduğu "Суалти резервуар" ixtirası iki dəfə beynəlxalq sərgidə (Dehli, Sofiya) ikinci yərə layiq görülmüşdür.

Professor M.Mehdiyev keçmiş ittifaqda, bir çox doktorluq və namizədlik dissertasiyalarının rəsmi opponenti, respublikada doktorluq və namizədlik dissertasiyalarının müdafiəsi üzrə ixtisaslaşdırılmış şuraların üzvü olmuşdur. 20 elmlər namizədi, 2 elmlər doktoru hazırlamış və hazırda 4 doktorant və dissertanta rəhbərlik edir.

Amerika biografiya institutu tərəfindən 2003-cü ildə alimə hesab olunmuş, 2004-cü ildə həmin institut tərəfindən elm və bəşəriyyət qarşısında xidmətlərinə görə qızıl medala layiq görülmüşdür.

M.F.Mehdiyev həm də optimallaşdırma məsələləri ilə də məşğul olur. O, impuls təsiri determinik oyunlarda yəhərvəri nəqətinin varlığı üçün zəruri şərtlər tapmış, eyni zamanda həmin şərtlərin zəruri və kafi olduğu sinifləri müəyyən etmişdir. Qeyri-likal (çoxnöqtəli, integral) şərtlə optimallaşdırma məsələsində optimallıq üçün birinci və ikinci tərtib zəruri şərtlər alınmış və bu sahədə o, 6 elmlər namizədi hazırlamışdır.

2013-cü ildə Kəmbir Universitetinin "Fəxri doktoru" seçilmiş və Avropa Şurasının Elm və Sənaye Palatası tərəfindən riyaziyyat, mexanika elminə verdiyi fundamental töhfələrə görə qızıl medalla təltif olunmuşdur.

Amerikanın "Albert Helson Marqus" fondu tərəfindən çap olunan "Dünyanın görkəmli adamları" ensiklopediyasının 23-cü cildində Məhəmməd Mehdiyev haqqında ətraflı məlumat verilmişdir.

O, çap olunmuş 150-dən artıq (xaricə və respublikada) əsər, 4 monoqrafiyanın (onlardan 2-si Springer nəşriyyatında), 1 derslik, 5 dərs vəsaitin, eyni zamanda keçmiş ittifaqın qapalı mətbuatında dərc edilmiş bir çox əsərlərin müəllifidir.

Xarici ölkələrin görkəmli alimləri - Rusiya EA-nın haqqı üzvü İ.I.Voroviç, professorlar A.I.Qoldenveyzer və N.Faysfeld (Rusiya), Avropa EA-nın haqqı üzvü Y.D.Kaplanov (Böyük Britaniya), Ukrayna MEA-nın haqqı üzvü V.T.Qriçenko (Ukrayna), professor I.Elşakov (ABŞ) və başqaları Məhəmməd Mehdiyevin elmi və elmi-pedaqoqi fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmişlər.

2007-ci ildən o, Bakı Dövlət Universitetinin nəzdində Dissertasiya Şurasının sədri, BDU-nun Böyük Elmi Şurasının üzvü, AMEA-nın "Xəbərləri" (mexanika buraxılışı) jurnalının redaksiya heyətinin üzvü və Bakı Dövlət Universitetinin "Xəbərləri" (fizika-riyaziyyatı seriyası) jurnalının baş redaktorunun müavini.

2001-ci ildə AMEA-nın müxbir üzvü, 2014-cü ildə AMEA-nın haqqı üzvü seçilmişdir. 2009-cu ildə "Əməkdar elm xadimi" fəxri adına layiq görülmüş, 2019-cu ildə "Səhrat" ordeni və Bakı Dövlət Universitetinin 100 illiyinə həsr olunmuş yubiley medali ilə təltif edilmişdir.

AMEA Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun kollektivi Məhəmməd müəllimi şanlı yubileyi münsibətilə ürəkdan təbrik edir, ona cənaşlıqlı, sağlam uzun ömür, Azərbaycan elminin və təhsilinin inkişafında göstərdiyi səmərəli və məqsədyönlü fəaliyyətində yeni nailiyyətlər arzula-yır.

Misir MÖRDANOV,
AMEA-nın müxbir üzvü, professor,
Yusif MƏMMƏDOV,
AMEA-nın haqqı üzvü, professor.